

VIỆN THÔNG TIN KHOA HỌC XÃ HỘI CÓ MỘT THỜI ĐỂ NHỚ

TRẦN XUÂN HIẾN^(*)

Ngày 8/5/1975, Thủ tướng Phạm Văn Đồng ký Quyết định số 93/CP về việc thành lập Viện Thông tin KHXH. Trải qua 40 năm xây dựng và trưởng thành, Viện Thông tin KHXH đã có những bước phát triển đáng kể, góp phần vào sự phát triển chung của KHXH nước nhà. Là một trong những thành viên có mặt tại Viện Thông tin KHXH từ những ngày đầu khi mới thành lập, nhân dịp Viện kỷ niệm tròn 40 năm tuổi, chúng tôi lại có dịp nhớ lại những kỷ niệm, những con người đã từng sinh hoạt trong ngôi nhà 26 Lý Thường Kiệt, Hà Nội cuối những năm 70 của thế kỷ XX.

I. Viện Thông tin KHXH là cơ quan khoa học được hình thành sớm nhất trong các viện thuộc Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam hiện nay. Tiền thân của Viện Thông tin KHXH mà Thư viện KHXH nằm trong đó là Viện Viễn Đông Bác cổ Pháp (EFEO) đã được thành lập từ năm 1901. Năm 1957, Chính phủ Pháp đã chính thức bàn giao lại cho phía Việt Nam. Trên nền tảng di sản của Thư viện EFEO, Viện Thông tin KHXH còn lưu giữ được một kho tri thức phong phú vào bậc nhất của Việt Nam, đó là điều rất đáng tự hào của các thế hệ cán bộ,

công chức, viên chức của Viện, đã từng gắn bó với Viện những khoảng thời gian dài trong cuộc đời công tác của mình.

Nhớ những ngày đầu khi mới về công tác tại Viện Thông tin KHXH, chúng tôi được tiếp xúc và làm việc với một đội ngũ cán bộ đông đảo tràn đầy nhiệt huyết, được rèn luyện tinh thần đoàn kết và cùng nhau làm việc, xây dựng Viện Thông tin KHXH.

Trước hết phải kể đến các thế hệ cán bộ công tác tại Thư viện KHXH - những cán bộ thư viện kỳ cựu, những người đã từng làm việc dưới thời EFEO. Đó là các cụ: Nguyễn Trọng Phấn, Lê Văn Tri, Nguyễn Đức Thọ, Nguyễn Đình Dư, Nguyễn Đức Trụ, Lê Công Quảng, v.v... Họ là những người giàu kinh nghiệm, có tác phong làm việc rất nghiêm cẩn và đầy trách nhiệm. Sau năm 1958, một loạt cán bộ được đào tạo các ngành thư viện, ngoại ngữ... về công tác tại Thư viện như các ông bà: Nguyễn Đức Vượng, Lê Đình Thúy, Nguyễn Thị Diệu Uyển, Nguyễn Thị Bảo Kim, Đinh Thị Đa, Phạm Thái, Phạm Hữu Chương, Nguyễn Văn Phước, Trần Thị Chinh, Lê

(*) Nguyên Trưởng phòng Phòng Bổ sung-Trao đổi, Viện Thông tin KHXH.

Ngọc Loan, Hoàng Bùi Ruyên, Nguyễn Như Diễm, Bùi Thiết, Nguyễn Thị An Tâm, Phạm Thị Kim, Nguyễn Hữu Bả, Nguyễn Tuấn Phương, Nguyễn Thị Xuân Lịch, Lê Thị Tuyết Hải, Trần Huy Học, Phan Thị Nguyệt, Tưởng Thị Vân Các, Đoàn Thị Hiền, Trần Thị Như Bích, Nguyễn Thị Tý, Bùi Hồng Tiến, Trần Thị Minh, Phan Thị Phúc, Nguyễn Thị Ngọc, Nguyễn Thị Bảo An, Nguyễn Thị Kim Loan, Ngô Thị Kim Dung, Mạc Thị Minh Ký, Phạm Thị Thủy, Trần Thị Tường, Nguyễn Đức Thiệp, v.v... Họ là những cán bộ thư viện có mặt đầu tiên khi thành lập Viện Thông tin KHXH.

Năm 1973, khi cụ Võ Hồng Cương (nguyên Đại tá, Cục phó Cục Tuyên huấn, Tổng cục Chính trị Quân đội nhân dân Việt Nam chuyển ngành về làm Chánh văn phòng Bộ Văn hóa, sau sang làm Chánh văn phòng Ủy ban KHXH Việt Nam) về phụ trách Ban Thông tin KHXH, một loạt cán bộ nghiên cứu từ các viện trong và ngoài Ủy ban KHXH Việt Nam vì yêu mến cụ đã đầu quân về làm việc tại Ban Thông tin KHXH, như các ông, bà: Hoàng Vĩ Nam, Nguyễn Linh, Nguyễn Hoài, Lê Gia Xứng, Hoàng Hưng, Đỗ Trọng Quang, Nguyễn Thị Quy (Viện Sử học), Lê Hữu Kiều, Lê Xuân Vinh (Lê Sơn) (Viện Văn học), Nguyễn Tấn Hòe, Trần Khang, Nguyễn Đình Ngọc, Trần Thanh Tâm, Nguyễn Mạnh Cường, Đào Bích Hợp, Nguyễn Thị Luyến, Bùi Như Nga (Viện Kinh tế), Bùi Đăng Duy, Bùi Văn Ngọc, Nguyễn Văn Huyền, Lê Quý Năm, Nguyễn Thị Ngọc (Viện Triết học), Nguyễn Kim Thản, Nguyễn Quang, Vương Văn Toàn, Dương Kỳ Đức, Nguyễn Thượng Hùng, Đặng Thị Kim Thanh, Trần Thị Mỹ, Tống Thị Liên Hương (Viện Ngôn ngữ học), Vũ

Hiếu Thắng (Viện Khảo cổ học), Lê Thị Ngọc Ái, Nguyễn Hữu Tiến (Viện Dân tộc học), Vũ Lục Vi (Viện Bảo tàng Mỹ thuật Việt Nam), Chu Trung Can (Viện Kỹ thuật xây dựng – Bộ Xây dựng), Nguyễn Văn Dân, Trương Văn Thịnh (Viện Thông tin Khoa học kỹ thuật), Lý Thế Vọng, Nguyễn Huy Cẩn (Thông tấn xã Việt Nam), Trần Đình Hiến (Bộ Ngoại giao), Lê Đình Thúc (Bộ Giáo dục), Nguyễn Thị Diệu Cơ, Nguyễn Hữu Nghĩa, Lê Quý Năm, Nguyễn Hồng Việt, Chu Khiêm, Lê Minh Nghĩa, Hoàng Thái Giang, Nguyễn Dân Hà, v.v...

Sau năm 1975, khi Viện Thông tin KHXH chính thức được thành lập, cụ Võ Hồng Cương giữ cương vị Viện trưởng, các cụ Nguyễn Hữu Bưởi (nguyên Trung tá, Giám đốc Thư viện Quân đội) giữ cương vị Phó Viện trưởng phụ trách thư viện, cụ Hoàng Vĩ Nam (chuyển sang từ Viện Sử học) giữ cương vị Phó Viện trưởng phụ trách thông tin khoa học. Một loạt cán bộ trẻ tốt nghiệp các trường đại học trong và ngoài nước về công tác tại Viện, như: Đào Văn Tân (Đại học Văn hóa quốc gia Leningrad), Chu Đình Long, Huỳnh Mỹ Ngọc, Đoàn Quốc Khánh, Nguyễn Văn Nam, Phạm Thị Trinh, Nguyễn Y Na, Võ Thị Kim Quyên, Bùi Thị Thanh Hương, Lê Kim Dung, Nguyễn Tuyết Dung, Huỳnh Mỹ Ngọc, Đinh Ngọc Vượng, v.v... Các ông, bà Ngô Thế Long (Đại học Bách khoa Hà Nội), Đỗ Tiến Sâm, Trần Xuân Hiến, Nguyễn Thị Đoan Thanh, Nguyễn Thị An, Đỗ Thu Thủy, Bùi Bích Hiệp (Đại học Sư phạm Ngoại ngữ Hà Nội), Ngọc Băng Tâm (Đại học Cơ điện Bắc Thái), Nguyễn Đức Mạnh, Hoàng Ngọc Diễm (Đại học Ngoại ngữ Hà Nội)... cũng về công tác tại Viện thời gian đó. Một số

cán bộ chuyển công tác từ quân đội hoặc các cơ quan dân sự về Viện, như các ông Nguyễn Chí Tình, Ngô Thế Phổ, Hoàng Thanh Sơn, Hoàng Văn Sơ, Nguyễn Cơ Thạch, Hồ Việt Quang, Đỗ Thị Liên, Vũ Phương Giang, Vũ Mạnh Thường, Lữ Tuyết Mai, Nguyễn Văn Dương, v.v...

Thời gian đó, đội ngũ cán bộ của Viện Thông tin KHXH rất đông đảo và hùng mạnh, đông nhất trong Ủy ban KHXH Việt Nam. Thời kỳ đông nhất là năm 1983, khi đó Viện Thông tin KHXH có tới 183 cán bộ, công chức, viên chức đủ mọi lứa tuổi và nhiều ngành nghề khác nhau, đó là chưa kể các cán bộ, những học giả làm công tác phụ động tại Viện, chủ yếu là cán bộ làm công tác thông tin, thư viện. Ngoài ra còn có các bộ phận kỹ thuật như công nghệ thông tin, in ấn, phim ảnh, hành chính tổng hợp. Tập thể Viện làm việc trong không khí vui vẻ và hòa đồng trong một tập thể lớn dưới sự lãnh đạo của người anh cả - Cựu Đại tá Võ Hồng Cương, một nhà lãnh đạo mạnh mẽ, trưởng thành từ quân đội, có uy tín, có lối sống giản dị khoan dung, “đức cao vọng trọng”, được tất cả cán bộ, nhân viên Viện Thông tin KHXH quý trọng.

II. Viện Thông tin KHXH là đơn vị có biên chế lớn nhất Ủy ban KHXH Việt Nam, cho đến nay số cán bộ hưu trí cũng chiếm vị trí đông đảo nhất trong các viện thuộc Viện Hàn Lâm KHXH Việt Nam. Trong thời kỳ đó, Viện Thông tin KHXH phải chia thành ba khối công tác: Khối Công tác thư viện, Khối Xử lý thông tin, và Khối Kỹ thuật hành chính văn phòng. Tổ chức Đảng cũng chia thành ba chi bộ sinh hoạt trong Đảng bộ Viện Thông tin KHXH. Tổ chức công đoàn tương tự cũng có ba Ban chấp

hành công đoàn dưới sự chỉ đạo của Ban chấp hành Công đoàn Viện Thông tin KHXH. Riêng Chi đoàn TNCS Hồ Chí Minh thì không chia tách, vẫn sinh hoạt chung trong một Chi đoàn. Do quân số đông, trong các hoạt động như thanh niên tự vệ, văn nghệ, v.v..., Viện Thông tin KHXH luôn là đơn vị mạnh nhất trong toàn Ủy ban KHXH Việt Nam.

Cũng giống như các tổ chức hành chính ở Việt Nam nói chung, Viện Thông tin KHXH có ba thời kỳ thay đổi cơ cấu tổ chức tiêu biểu nhất.

1. Giai đoạn 1975-1985

Thời kỳ này, Viện Thông tin KHXH có cơ cấu tổ chức lớn nhất bao gồm ba khối công tác.

- *Khối Thư viện*, được coi là đầu vào gồm các phòng:

1. Phòng Bổ sung – Trao Đổi;
2. Phòng Xử lý báo chí;
3. Phòng Thư mục;
4. Phòng Biên mục;
5. Phòng Đọc
6. Phòng Bảo quản;
7. Phòng Nghiệp vụ

- *Khối Thông tin khoa học*, gồm các phòng:

8. Phòng Triết học;
9. Phòng Xã hội học;
10. Phòng Chủ nghĩa xã hội khoa học và chính trị khu vực;
11. Phòng Kinh tế
12. Phòng Luật học;
13. Phòng Văn học
14. Phòng Ngôn ngữ học;
15. Phòng Sử học;

16. Phòng Dân tộc học;
17. Phòng Khảo cổ;
18. Phòng Vô thần khoa học;
19. Tổ Đông phương học;
20. Tòa soạn Tạp chí *Thông tin KHXH*;
- *Khối Hành chính kỹ thuật*, gồm các phòng:
 21. Xưởng in sao chụp;
 22. Phòng Tự động hóa các quá trình thông tin;
 23. Phòng Tổ chức cán bộ;
 24. Phòng Phổ biến tin;
 25. Phòng Hành chính;
 26. Phòng Tài vụ;
 27. Tổ Thư ký.

2. Giai đoạn 1986-2005

Thời kỳ này, do biên chế bị thu hẹp lại, biên chế chính thức của Viện Thông tin KHXH bị thu hẹp đáng kể nên cơ cấu tổ chức cũng phải điều chỉnh lại cho phù hợp. Nhiều phòng sáp nhập lại từ hai ba phòng như Phòng Phân loại - Biên mục, Phòng Thông tin Kinh tế - Luật, Phòng Thông tin Triết học - Xã hội học, Phòng Thông tin Các khoa học lịch sử, Phòng Thông tin Ngữ văn, đặc biệt là ba phòng Tổ chức, Hành chính và Tài vụ sáp nhập thành phòng Hành chính - Tổng hợp (1986).

3. Giai đoạn 2005 đến nay

Về đại thể, bộ máy tổ chức của Viện Thông tin KHXH vẫn duy trì như thời kỳ 1986-2005. Tuy nhiên, để phù hợp với những nhiệm vụ mới trong bối cảnh phát triển nhanh của công nghệ thông tin hiện đại, do những thay đổi về phương hướng công tác, Viện Thông tin KHXH có điều chỉnh lại một số phòng

ban cho phù hợp với chức năng và nhiệm vụ hiện tại. Một số phòng mới được tái lập hoặc thành lập mới, như Phòng Thông tin Chính trị và những vấn đề chiến lược phát triển, Phòng Thông tin Văn hóa và Phát triển, Phòng Thông tin Xã hội và Con người, Phòng Thông tin Toàn cầu và Khu vực, Phòng Xây dựng Cơ sở dữ liệu - Thư mục, Phòng Quản lý hoạt động Thông tin và Thư viện (nay là Phòng Quản lý Khoa học và Hợp tác quốc tế). Những thay đổi về cơ cấu tổ chức của Viện Thông tin KHXH thường mang dấu ấn và cách tiếp cận của lãnh đạo các cấp trong từng giai đoạn.

Đến nay, chúng ta cũng có thể tự hào rằng 40 năm qua chúng ta đã góp phần không nhỏ vào việc gìn giữ, xây dựng và phát triển Viện Thông tin KHXH - một cơ sở khoa học, một kho tài liệu quý giá vào bậc nhất của quốc gia.

III. Viện Thông tin KHXH là cơ quan luôn được Nhà nước và Chính phủ quan tâm đặc biệt về mọi mặt. Một trong số đó là vấn đề cơ sở vật chất kỹ thuật nhằm đảm bảo cho việc duy trì, bảo tồn và phát triển nguồn lực thông tin, một nguồn tư liệu vô cùng quý giá của quốc gia mà chúng ta có trách nhiệm gìn giữ, khai thác và phát triển. Ngay từ khi mới thành lập, với ý thức và trách nhiệm cao của mình, Cố Viện trưởng Võ Hồng Cương đã nhận thấy, cái quan trọng trước tiên là phải xây dựng cơ sở vật chất kỹ thuật đủ điều kiện để bảo quản khối tài liệu vô cùng quý giá này. Ông đã cùng các cộng sự lên phương án xây dựng trụ sở mới cho Viện Thông tin KHXH và Thư viện KHXH, và điều đó đã phần nào trở thành hiện thực khi gần 2 ha đất tại phường Cống Vị (Ba Đình, Hà Nội) đã

được cấp cho Viện Thông tin KHXH và Thư viện KHXH để xây dựng trụ sở mới. Tất cả đã sẵn sàng, nhưng tiếc thay cuộc chiến biên giới cùng với sự khó khăn về kinh tế của Nhà nước, công trình xây dựng Viện Thông tin KHXH đã bị kéo dài vô thời hạn. Và sau này khu đất đó đã không còn là của Viện Thông tin KHXH và Thư viện KHXH nữa. Cơ hội đã bị bỏ lỡ một cách thật đáng tiếc!

Cán bộ, nhân viên của Viện lúc đó vẫn đang có trụ sở tại 26 Lý Thường Kiệt lại tiếp tục phải vật lộn với những khó khăn về diện tích dành cho Thư viện KHXH. Hết ý tưởng này đến ý tưởng khác tiếp nối nguyện vọng của Cố Viện trưởng Võ Hồng Cương nhằm tìm mặt bằng xây dựng trụ sở mới để có diện tích bảo quản tài liệu. Những thế hệ tiếp bước cố Viện trưởng Võ Hồng Cương sau quãng thời gian dài trần trở tìm xin đất xây dựng trụ sở Viện, cuối cùng cũng đã tìm được mảnh đất mới (khu vực đầm sen, phường Cống Vị, Ba Đình, Hà Nội) sát ngay khu vực mà Cố Viện trưởng Võ Hồng Cương đã tìm kiếm. Lại một lần nữa Chính phủ và các cấp có thẩm quyền của Trung ương và Hà Nội đã ưu ái, ủng hộ Viện Thông tin KHXH. Nhà nước lại tiếp tục cấp đất lần thứ hai cho Viện Thông tin KHXH, Thư viện KHXH năm 1995. Kinh phí xây dựng Viện Thông tin KHXH, Thư viện KHXH cũng được Bộ Tài chính cấp hàng trăm tỷ

đồng. Theo thiết kế ban đầu, tại khu đất rộng 9700 m² sẽ xây dựng tòa nhà lớn với hai block, một block cổng hướng ra phố Đội Cấn dành cho Viện Thông tin KHXH, một block cổng chính hướng ra phố Liễu Giai dành làm trụ sở mới của Trung tâm KHXH&NV Quốc gia... Và cũng phải mất gần 20 năm sau, Viện Thông tin KHXH mới được chính thức chuyển lên ngôi nhà mơ ước của mình tại số 1B Liễu Giai, trong khuôn viên của trụ sở Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam. Trụ sở chính thức của Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam nằm trên phố Liễu Giai, một trong những con đường đẹp nhất Thủ đô Hà Nội tính đến thời điểm hiện nay.

Thế hệ chúng tôi, những cán bộ đã từng gắn bó với Viện Thông tin KHXH đúng 40 năm, rất vui mỗi khi gặp nhau tại Viện ở tòa nhà đẹp đẽ, khang trang này. Vui vì kho sách quý giá xưa vẫn còn, vui vì cơ sở vật chất nay đã được cải thiện hơn. Nhưng trong lòng chúng tôi vẫn có chút tiếc nuối. Giá như công trình theo mong muốn của Cố Viện trưởng Võ Hồng Cương xưa kia được thực hiện thì nay chúng ta đã có một Thư viện KHXH thoáng đãng, không gian thân thiện, phù hợp với kiến trúc của một thư viện như những thư viện hiện đại ở các thành phố trên đất nước Việt Nam này (chỉ nói đến ở Việt Nam) mà chúng tôi đã từng đến tham quan và học tập □